

Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky
Odbor Parlamentný inštitút

Edícia: Porovnávacie analýzy

21/2020

Porovnanie právnej úpravy ochrany seniorov v krajinách EÚ

Vypracovala: Ing. Martina Hogenová, PhD., Odbor Parlamentný inštitút

Schválila: Mgr. Natália Švecová, riaditeľka Odboru Parlamentný inštitút

Bratislava

14. decembra 2020

Anotácia:

Analýza sa venuje komparácii sociálnej pomoci a ochrany práv seniorov vo vybraných štátoch EÚ. Starší ľudia sú jednou z najviac ohrozených skupín obyvateľstva. Dochádza k ich zneužívaniu, zanedbávaniu starostlivosti, ale v značnej miere aj k páchaniu násilia a týrania, hlavne v domácom prostredí.

Kľúčové slová:

seniori, ochrana seniorov, príspevok, ombudsman

Postavenie Odboru Parlamentný inštitút definuje § 144 zákona NR SR č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky, podľa ktorého Parlamentný inštitút plní informačné, vzdelávacie a dokumentačné úlohy súvisiace s činnosťou NR SR a jej poslancov. Súčasťou odboru je aj Oddelenie Parlamentná knižnica a Oddelenie Parlamentný archív.

V rámci informačnej činnosti Odbor Parlamentný inštitút vydáva spravidla tieto informačno-analytické materiály:

V oblasti vzdelávania Odbor Parlamentný inštitút zastrešuje úvodné inštruktážne semináre najmä pre novozvolených poslancov, účasť Kancelárie NR SR na parlamentnej rozvojovej spolupráci určenej pre zahraničné parlamenty, stážový program pre študentov vysokých škôl, ako aj ďalšiu vzdelávaciu, prednáškovú a publikačnú činnosť.

Materiál slúži výlučne pre poslancov Národnej rady Slovenskej republiky a zamestnancov Kancelárie NR SR a nemôže v plnej miere nahrádzať právne alebo iné odborné poradenstvo v danej oblasti. Údaje, použité v materiáli, sú aktuálne k dátumu jeho zverejnenia. Zverejňovanie materiálu je možné iba so súhlasom Odboru Parlamentný inštitút a autorov.

Obsah

Úvod.....	4
1. Právna úprava ochrany seniorov	6
1.1 Medzinárodné dokumenty upravujúce práva seniorov	7
1.2 Ochrana práv seniorov v Slovenskej republike v skratke	9
1.3 Porovnanie ochrany práv seniorov v krajinách EÚ.....	11
1.3.1 Príklady z vybraných štátov	17
Záver	24
Použité zdroje.....	26

Úvod

V krajinách EÚ klesá podiel ľudí v produktívnom veku a zároveň rastie relatívny počet osôb v dôchodkovom veku. Vplyv starnutia obyvateľstva v Európskej únii bude v najbližších desaťročiach zrejme veľmi významný. Trvalo nízka pôrodnosť a vyššia stredná dĺžka života menia podobu vekovej pyramídy EÚ. Pravdepodobne najdôležitejšou zmenou bude zrejmy posun k štruktúre obyvateľstva, vyznačujúci sa podstatne vyšším vekom, čo predstavuje vývoj, ktorý už možno pozorovať vo viacerých členských štátoch EÚ. Podiel starších osôb na celkovej populácii sa v nadchádzajúcich desaťročiach výrazne zvýši, keďže väčšia časť generácie, ktorá sa narodila v období populačnej explózie po 2. svetovej vojne, dosiahne dôchodkový vek. To následne povedie k zvýšenému zaťaženiu osôb v produktívnom veku, ktoré budú musieť zabezpečiť financovanie sociálnych výdavkov potrebných na celý rad služieb na podporu starnúceho obyvateľstva.

Spomedzi členských štátov EÚ sa najvyšší podiel mladých ľudí na celkovej populácii v roku 2018 zistil v Írsku (20,8 %), zatiaľ čo najnižší podiel týchto osôb bol zaznamenaný v Taliansku (13,4 %) a Nemecku (13,5 %). Pokiaľ ide o podiel osôb vo veku 65 alebo viac rokov na celkovej populácii, najvyššie hodnoty zaznamenali Taliansko (22,6 %) a Grécko (21,8 %), pričom v Írsku sa zistil najnižší podiel (13,8 %).¹

Predložená porovnávací analýza sa venuje porovnaniu sociálnej pomoci a ochrany práv seniorov v jednotlivých štátoch EÚ. Starší ľudia sú jednou z najohrozenejších skupín obyvateľstva. Dochádza k ich zneužívaniu, zanedbávaniu starostlivosti, ale v značnej miere aj k páchaniu násilia a týrania, hlavne v domácom prostredí. S nárastom počtu starších, úmerne rastie aj počet tých, ktorí sú týmto fenoménom ohrození.

Týraním sa rozumie predovšetkým zlé zaobchádzanie so zverenou osobou, vyznačujúce sa vyšším stupňom hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalosťou, ktoré poškodená osoba pociťuje ako ťažké príkorie. Na rovnakú úroveň je postavené zanedbanie povinnej starostlivosti. Týranie, šikanovanie, zneužívanie a zanedbávanie osôb nesebestačných, všeobecne odkázaných, zraniteľnejších, menej schopných obrany je patológiou spoločenskou i individuálnou. Jej riešenie je záležitosťou interdisciplinárnou a multidisciplinárnou.

Týranie, zneužívanie a zanedbávanie sa týka jedincov hlavne v závislom postavení, osôb duševne chorých, invalidných či mimoriadne závislých z dôvodov ekonomických, etnických a iných úmerne k ich bezbrannosti, neschopnosti sa sťažovať, izolovanosti a verejnej nechránenosti.

¹ Eurostat - Štruktúra a starnutie obyvateľstva, dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing/sk#Podiel_star.C5.A1.C3.ADch_os.C3.B4_b_sa_neust.C3.A1le_zvy.C5.A1uje, [cit. 14.12.2020]

Formy páchania násilia na starších

1. *Telesné týranie* – je zámerné pôsobenie bolesti, zraňovanie, alebo odopieranie základných životných potrieb. Ide o bitie, kopanie, škrtenie, zrážanie k zemi inšpirované zníženou stabilitou či o iné agresívne výpady, ale tiež o rafinovanejšie spôsoby ako vystavovanie chladu, odopieranie jedla, liekov, ošatenia, a pod. Často ide o trestanie staršieho za to, že mu spadne napr. niečo z ruky, že do niečoho narazí, niečo zhodí, čo je následkom jeho zníženej pohybovej schopnosti. Telesné týranie vedie k mnohopočetným a opakovaným poraneniam, podliatinám, škrabancom, zlomeninám, popáleninám, k podvýžive a k iným zjavným obvykle neošetreným poraneniam.
2. *Citové a psychické týranie* – je najčastejšie – sú to urážky, hrozby, zastrašovanie, ponižovanie, obmedzovanie autonómneho rozhodovania o sebe samom, znížovanie sebavedomia a sebaúcty, zdôrazňovanie nepotrebnosti, nadbytočnosti a príťaž seniorov. Časté je vyhrážanie sa presťahovaním, vysťahovaním, umiestnením v zariadení s ústavnou starostlivosťou. Formou citového týrania je aj likvidovanie či poškodzovanie predmetov s emočným významom, obmedzovanie kontaktov, zatváranie v bytoch, izolácia od ostatných členov rodiny, obmedzovanie pohybu (zákaz vychádzať z vymedzenej miestnosti), bránenie v sledovaní obľúbených televíznych či rozhlasových relácií, apod.
3. *Finančné a majetkové zneužívanie* – je veľmi časté – ide o prisvojovanie si penzie staršieho a zákaz používania týchto prostriedkov samostatne, zákaz kupovania liekov, stravy, oblečenia, ďalej vynucovanie prepisu majetku, nevýhodné prevody majetku vrátane bytov, domov a iných hnutelných a nehnuteľných vecí, obmedzovanie vlastníckych a užívateľských práv, vymáhanie neprimeraných platieb za služby za bývanie, elektrinu, kúrenie, neoprávnené nakladanie s finančnými prostriedkami.
4. *Zanedbanie starostlivosti* – zanedbanie nastáva, ak nesebestačný človek zostáva nezabezpečený, ak zodpovedná osoba za bezpečnosť staršieho nezabezpečí uspokojovanie jeho primeraných potrieb. Čím závislejšia je osoba, tým menšie zanedbanie môže viesť k poškodeniu. Typické prejavy zanedbávania sú poruchy výživy a hydratácie, prechladnutie, hrubé nedostatky v osobnej hygiene a v oblečení, poranenie z pádov, hnisavé kožné choroby, hnisajúce rany, dekubity, zavšivenie či výrazná zanedbanosť odevu a príbytku. Obvyklá je sociálna izolácia, komunikačná deprivácia, úzkosť, apatia a ďalšie psychopatie, ako aj nevhodné či nadmerné podávanie tlmivých psychofarmák.

5. *Niektoré nežiaduce formy ošetrovania* – nevhodným zaobchádzaním sú i všetky formy neprimeranej starostlivosti – nežiaducej medicinalizácie, taktiež nežiaduca demedicinalizácia starostlivosti (upieranie patientskej role ošetrovateľsky náročným dlhodobým pacientom). Inou formou je zbavovanie sa závislých členov rodiny ich „odložením“ do nemocníc, či odmietaním prevziať ich do domácej starostlivosti – napr. po hospitalizácii v nemocnici.

Faktory zvyšujúce ohrozenosť týraním sú najmä:

- zlý funkčný stav, strata sebestačnosti,
- ťažšie poruchy komunikačných funkcií - syndróm demencie,
- celkovo zlý zdravotný stav,
- sociálna izolácia, osamotenosť,
- súžitie s agresorom a závislosť na ňom.

Faktory zvyšujúce pravdepodobnosť nežiaduceho zaobchádzania sú najmä:

- alkoholizmus a drogová závislosť,
- nízka intelektová úroveň,
- predchádzajúce agresívne, asociálne jednanie,
- materiálna či bytová závislosť na možnej obeti,
- diskriminačné nálady v spoločnosti,
- nízka úroveň spoločenskej kontroly, nežiaduce správanie, vrátane ochrany práv a dôstojnosti starších,
- preťaženie a existenčné problémy rodiny s poklesom jej ochoty i jej možností zaisťovať kvalitnú starostlivosť.²

1. Právna úprava ochrany seniorov

Zlé zaobchádzanie so staršími ľuďmi bolo prvýkrát popísané v roku 1975 v British scientific journals pod pojmom „dobitá babička“ (granny battering). Odvtedy sa terminológia v tejto oblasti dynamicky rozvíjala a vnútorne diferencovala. Okrem pojmov násilie či zlé zaobchádzanie so staršími ľuďmi sa postupne ustalovali špecifické pojmy ako telesné a psychické týranie, zanedbávanie, zneužívanie či sebapoškodzovanie starších ľudí.³

Podľa definície Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) je zneužívanie a týranie starších jednorazový alebo opakovaný čin objavujúci sa v akomkoľvek vzťahu, ktorý spôsobuje ujmu alebo nešťastie staršej osobe. Týraním sa rozumie predovšetkým zlé

² Fórum pre pomoc starším - národná sieť, Prevencia zlého zaobchádzania so staršími ľuďmi, podklady zaslané emailom dňa 13.8.2020. [cit. 7.12.2020]

³ Prevencia zlého zaobchádzania so staršími ľuďmi ako verejná politika, dostupné on-line na: https://www.ceit.sk/IVPR/images/pdf/2013/prevencia_nasilia_starsi.pdf, [cit. 7.12.2020]

zaobchádzanie so zverenou osobou vyznačujúce sa vyšším stupňom hrubosti a bezcitnosti, neúcty až ponižovania, ktoré poškodená osoba pociťuje ako ťažké príkorie.⁴

Samostatným problémom je nebezpečný jav týrania v ústavnej starostlivosti, obzvlášť v dlhodobej. Osamelí, závislí, často nepohybliví a dementní ľudia sú mimoriadne bezbranní proti všetkým formám týrania, šikanovania alebo zanedbávania. Je to závažný spoločenský problém, ktorý má najmä zdravotné a sociálne dopady.

Pokiaľ budú starší ľudia v spoločnosti nedoceňovaní a marginalizovaní, budú trpieť stratou sebaidentity a vysokým rizikom diskriminácie a všetkých foriem zneužívania.⁵

1.1 Medzinárodné dokumenty upravujúce práva seniorov

V súčasnosti neexistuje v medzinárodnom meradle komplexný záväzný ľudskoprávny dokument, ktorý by zaväzoval krajiny prijímať politiky a opatrenia zamerané na ochranu a podporu práv starších ľudí, vrátane ľudských práv ako ich systémovej základne. Medzinárodnými inštitúciami boli formované viaceré odporúčania a výzvy zamerané na verejné politiky smerované k cieľovej skupine starších ľudí. Vychádzajú z jednotného princípu, že ľudská dôstojnosť je nedotknuteľná, a teda že vek a odkázanosť nesmú byť dôvodom pre obmedzovanie akéhokoľvek nedotknuteľného ľudského práva a občianskej slobody.

Problematiku pokrývajú najmä tieto dokumenty:

- [Zásady OSN pre staršie osoby](#)
- [Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy Rec\(2009\)6 o starnutí a zdravotnom postihnutí v 21. storočí: udržateľné rámce, ktoré umožnia vyššiu kvalitu života v inkluzívnej spoločnosti](#)
- [Európska sociálna charta \(1996\)⁶](#)
- [Európska charta práv a zodpovedností starších ľudí odkázaných na dlhodobú starostlivosť a pomoc⁷.](#)

⁴ Tamtiež.

⁵ Východisková téza E.G. Krug et al. formulovaná v prvej Svetovej správe o násilí a zdraví spracovanej Svetovou zdravotníckou organizáciou v roku 2002, Krug et al., 2002:141.

⁶ Dňa 3. mája 1996 bola v Štrasburgu otvorená na podpis Európska sociálna charta (revidovaná). Za Slovenskú republiku bola charta podpísaná 18. novembra 1999. Národná rada Slovenskej republiky s chartou vyslovila súhlas uznesením č. 1321 zo 17. februára 2009 a rozhodla, že ide o medzinárodnú zmluvu podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, ktorá má prednosť pred zákonmi. Prezident Slovenskej republiky chartu ratifikoval 20. marca 2009. Ratifikačná listina bola uložená 23. apríla 2009 u generálneho tajomníka Rady Európy, depozitára charty. Bližšie pozri Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 273/2009 Z. z.

⁷ V rámci projektu DAPHNE Eustacea (2008 – 2010) programu Daphne III Európskej komisie platforma Age Platform Europe vytvorila so sieťou 11 partnerských organizácií dve publikácie

V roku 1991 boli prijaté Valným zhromaždením OSN **Zásady OSN pre seniorov** s výzvou uplatňovať ich v národných programoch signatárskych vlád. Osobitne šlo o uplatňovanie zásad nezávislosti, účasti v spoločnosti, starostlivosti, seberealizácie a dôstojnosti.

Európska sociálna charta (1996) v čl. 23 explicitne ustanovuje právo starších osôb na sociálnu ochranu zahŕňajúcu záväzky prijímania opatrení zameraných na podporu ich plnohodnotného občianstva a aktívnej spoločenskej pozície, na podporu ich nezávislého života v preferovanom prostredí, či na poskytovanie primeranej pomoci v prípade, že sa im poskytuje rezidenčná starostlivosť.

V *Charte základných práv EÚ (2007)*⁸ sa v čl. 25 uvádza a rešpektuje právo starších osôb na dôstojný a nezávislý život a na účasť na spoločenskom a kultúrnom živote.

V rámci *Európskej charty práv a zodpovedností starších ľudí odkázaných na dlhodobú starostlivosť a pomoc* (2010) je osobitná pozornosť venovaná tým starším osobám, ktoré sú v dôsledku vyššieho veku alebo zdravotného postihnutia odkázané na intenzívnu starostlivosť a podporu iných. Charta vyzýva členské štáty EÚ k prijatiu opatrení, ktoré starším odkázaným osobám zabezpečia právo na dôstojnosť, blahobyt, slobodu a zabezpečenie, právo na sebaurčenie, na starostlivosť, na informácie a poradenstvo, na komunikáciu a spoločenskú participáciu, na slobodu vyjadrovania a svedomie, či právo na paliatívnu starostlivosť, podporu, rešpekt a dôstojnosť pri zomieraní a smrti.

Najnovšie európske iniciatívy smerované na podporu starších sa viažu na oblasť celoživotného vzdelávania ako základu demokratickej spoločnosti a aktívneho občianstva jej členov a členiek. Celoživotné vzdelávanie sa považuje za nevyhnutné pre všetky vrstvy a vekové kategórie počas celého života.

zamerané na predchádzanie zneužívaniu starších osôb a zvyšovanie povedomia o právach rastúceho počtu ľudí, ktorí dostávajú dlhodobú starostlivosť – uvedenú chartu a sprievodcu k jej aplikácii.

Charta je v českom jazyku dostupná on-line na: https://www.age-platform.eu/sites/default/files/European%20Charter_CZ.pdf.

⁸ Lisabonská zmluva nezačleňuje Chartu základných práv EÚ priamo do zakladajúcich zmlúv EÚ, ale odkazuje na ňu v čl. 6 Zmluvy o Európskej únii a deklaruje ju za právne záväznú s rovnakou právnou silou, akú majú zakladajúce zmluvy. Pred slávnostným podpísaním Lisabonskej zmluvy Chartu opätovne slávnostne vyhlásili Európsky parlament, Rada a Komisia 12. decembra 2007 počas portugalského predsedníctva v Rade EÚ.

1.2 Ochrana práv seniorov v Slovenskej republike v skratke

Práva seniorov sú v Slovenskej republike upravené najmä nasledujúcimi rámcovými dokumentmi:

- [Národný program ochrany starších ľudí 1999](#)
- [Národný program aktívneho starnutia na roky 2014 – 2020](#)
- [Definícia vekového manažmentu a vytvorenie zásad vekového manažmentu pre zamestnávateľov \(v súkromnej a verejnej správe\).](#)

Súčasná legislatíva Slovenskej republiky v danej oblasti nevymedzuje jednotný pojem **staršia osoba, starší človek** či **senior**. [Ústava SR používa v čl. 39](#) pozná pojem „staroba“ v kontexte ustanovenia práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe. Z osobitných zákonov možno uviesť napríklad [Trestný zákon](#), § 139 *Chránená osoba*, kde sa používa pojem „osoba vyššieho veku“ (osobou vyššieho veku sa na účely *Trestného zákona* rozumie osoba staršia ako šesťdesiat rokov). Trestný zákon zabezpečuje „osobe vyššieho veku“ (chránenej osobe), vyššiu právnu ochranu pri trestnom čine krádeže podľa § 212, trestnom čine sprenevery podľa § 213, trestnom čine podvodu podľa § 221, trestnom čine poškodzovania spotrebiteľa podľa § 269, trestnom čine nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi podľa § 269a. Zvýšenie zákonnej ochrany osôb vyššieho veku je skutočnosť, že tieto osoby, t. j. seniori sú častými obeťami trestnej činnosti. Rovnaká právna ochrana sa vzťahuje aj na ostatné osoby, ktoré sú súčasťou definície pojmu chránená osoba.

Základné inštitucionálne zabezpečenie tvorby politík v oblasti ochrany a podpory ľudských práv na Slovensku predstavuje [Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť](#) ako poradný orgán vlády SR.

V snahe zacieliť pozornosť verejných politík na práva a potreby starších ľudí vznikla [Rada vlády Slovenskej republiky pre práva seniorov a prispôsobovanie verejných politík procesu starnutia populácie](#).⁹ Rada navrhuje, koordinuje a kontroluje opatrenia zamerané na práva seniorov a elimináciu negatívnych dôsledkov starnutia populácie. Rada nadväzuje na činnosť Výboru pre seniorov, ktorý bol odborným orgánom ľudskoprávnej rady vlády. Rada spolupracuje s ministerstvami a inými ústrednými orgánmi štátnej správy, orgánmi miestnej a regionálnej samosprávy, mimovládnyimi organizáciami, vedeckými pracoviskami a akademickými inštitúciami.

[Fórum pre pomoc starším](#) je národná sieť, ktorá sa zaoberá postavením, potrebami a problémami staršej generácie na Slovensku, ochranou práv a vytvorením podmienok na

⁹ Rada vlády Slovenskej republiky pre práva seniorov a prispôsobovanie verejných politík procesu starnutia populácie, Dostupné on-line na: <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/rada-vlady-sr-prava-seniorov/>

zamedzenie diskriminácie, sociálneho vylúčenia starších a zabezpečenie kvality, dôstojného a plnohodnotného života tejto najpočetnejšej skupiny občanov. Fórum pre pomoc starším vypracovalo *Prieskum týrania a zlého zaobchádzania so staršími ľuďmi*.¹⁰

[Jednota dôchodcov na Slovensku /JDS/](#)¹¹ vznikla v roku 1990. V zmysle zákona NR SR č. 83/1990 Zb. v znení neskorších predpisov je občianskym združením. Je nezávislá, samostatná právnická osoba. Chráni práva a oprávnené požiadavky dôchodcov na spravodlivé a dôstojné dôchodkové zabezpečenie, zdravotnú a sociálnu starostlivosť, sleduje vývoj životnej úrovne dôchodcov a navrhuje príslušné opatrenia, poskytuje sociálnu, zdravotnú a právno-poradenskú pomoc svojim členom, je členom medzinárodných organizácií seniorov EURAG (Európska organizácia starších ľudí) a EEFC (Európsky ekonomický a sociálny výbor).

¹⁰ Fórum pre pomoc starším - národná sieť, Prevencia zlého zaobchádzania so staršími ľuďmi, podklady zaslané emailom dňa 13.8.2020. [cit. 10.9.2020]

¹¹ Jednota dôchodcov na Slovensku, dostupné on-line na: <https://jednotadochodcov.sk/?p=285>, [cit. 10.9.2020]

1.3 Porovnanie ochrany práv seniorov v krajinách EÚ¹²

Odbor Parlamentný inštitút Kancelárie NR SR sa v záujme získania doplňujúcich priamych informácií obrátil prostredníctvom Európskeho centra pre parlamentný výskum a dokumentáciu (ECPRD) na krajiny Európske únie.

V stanovenom termíne sme dostali odpovede z 14-tich krajín - Česká republika, Chorvátsko, Estónsko, Fínsko, Grécko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Taliansko a Španielsko.

Tabuľka: Porovnanie krajín na základe informácií získaných z Európskeho centra pre parlamentný výskum a dokumentáciu (ECPRD).

Krajina	Legislatíva na ochranu seniorov	Inštitút samostatného ombudsmana na ochranu práv seniorov	Príspevok pre seniorov bez účelu ¹³
Česká republika	- Zákon č. 45/2013 Sb. o obetiach trestných činov v znení neskorších predpisov - Stratégia prípravy na starnutie spoločnosti 2019-2025 - Politika prípravy na starnutie v Českej republike 2015 - Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov	neexistuje	neexistuje Osoba odkázaná na pomoc má nárok na príspevok na starostlivosť. Výška príspevku je 880 Kč – 19200 Kč pre osoby staršie ako 18 rokov.
Estónsko	- Stratégia aktívneho starnutia 2013-2020 - Stratégia sociálneho zabezpečenia 2016-2023 - Ústava (§ 27, § 28), - Zákon o rodine (§ 96-100), - Zákona o organizáciách miestnej samosprávy (§ 6 (1)), - Zákon o sociálnej starostlivosti	neexistuje	neexistuje

¹² ECPRD (interná databáza výmeny informácií medzi národnými parlamentmi). Požiadavka NR SR: Request No. 4495 Rights and social security of elderly persons, [cit. 14.12.2020]

¹³ Príspevok, ktorý nie je viazaný na účel, nejde o starobný dôchodok.

Krajina	Legislatíva na ochranu seniorov	Inštitút samostatného ombudsmana na ochranu práv seniorov	Príspevok pre seniorov bez účelu ¹³
Fínsko	- Zákon o podpore funkčnej kapacity staršieho obyvateľstva a o sociálnych a zdravotných opatrovateľských službách pre staršie osoby - Trestný zákon – upravuje násilie voči všetkým občanom - Zákon o postavení a právach klientov sociálnej starostlivosti 812/2000 - Zákon o postavení a právach pacientov 785/1992 - Zákon o sociálnej starostlivosti	Aj na práva seniorov dohliada Parlamentný ombudsman.	neexistuje Vo Fínsku je možné získať poukážky na služby podľa zákona o poukážkach 569/2009. Samosprávy sa môžu rozhodnúť či poukazy poskytnú a na aké služby budú môcť byť použité. Prehľad služieb a výhod pre seniorov
Grécko	- Zákon 4443/2016 o rovnom zaobchádzaní - Zákon 4488/2017 zavádzajúci súbor opatrení určených na podporu rovného zaobchádzania s osobami so zdravotným postihnutím vo všetkých aspektoch života - Zákon 4387/2016 o reforme jednotného systému sociálneho zabezpečenia a poistenia - Zákon 2646/1998 o národnom sociálnom systéme - niekoľko ďalších zákonov, ktoré obsahujú rôzne ustanovenia pre starších ľudí a osoby so zdravotným postihnutím - Národný akčný plán sociálnej inklúzie	neexistuje	neexistuje Domácnostiam s extrémne nízkym príjmom sa poskytuje minimálny zaručený príjem, na riešenie následkov chudoby a predchádzanie sociálnemu vylúčeniu. Tieto príspevky poskytuje OPEKA ako sociálna inštitúcia vyplácajúca nepríspevkové dávky sociálne znevýhodneným skupinám obyvateľstva, nepoisteným starším ľuďom a rodinám s deťmi.

Krajina	Legislatíva na ochranu seniorov	Inštitút samostatného ombudsmana na ochranu práv seniorov	Príspevok pre seniorov bez účelu ¹³
Chorvátsko	- sociálna starostlivosť je upravená <i>zákonom o sociálnej starostlivosti, zákonom o rodine a viacerými podzákonnými normami</i> - <i>Stratégia sociálneho zabezpečenia starších ľudí na obdobie rokov 2017 - 2020.</i>	neexistuje	neexistuje <i>Príspevky v rámci systému sociálneho zabezpečenia sú určené na bývanie, kúrenie, príspevok v invalidite a príspevok na starostlivosť.</i>
Litva	- najmä <i>Zákon o štátnom sociálnom dôchodkovom poistení</i>	neexistuje	neexistuje <i>Peňažná sociálna pomoc zahŕňa sociálne dávky aj na náhradu nákladov na kúrenie, pitnú vodu a teplú vodu. Obidve dávky sú podrobené testu majetkových pomerov a závisia od rodinného príjmu a majetku.</i>
Lotyšsko	- <i>Trestný zákon</i> - násilie voči všetkým občanom - <i>Zákon o dôchodkoch financovaných štátom</i> - <i>Zákon o štátnych sociálnych príspevkoch</i>	neexistuje	neexistuje

Krajina	Legislatíva na ochranu seniorov	Inštitút samostatného ombudsmana na ochranu práv seniorov	Príspevok pre seniorov bez účelu ¹³
Maďarsko	- Trestný zákon – násilie voči všetkým občanom - Národná stratégia pre starších ľudí (2009 - 2034) - Zákon č. III. z roku 1993 o sociálnej správe a sociálnych dávkach - viacero podzákonných noriem	neexistuje	neexistuje Existuje osobitný nástroj s názvom preukaz verejného zdravotného poistenia. Osoba, ktorá je držiteľom preukazu zdravotnej starostlivosti, má nárok na bezplatné služby poskytované v rámci systému sociálneho zabezpečenia (napr. lieky, rehabilitáciu). V roku 2019 dostali príjemcovia dôchodku jednorazový poukaz, ktorým sa mohli platiť účty za elektrinu a plyn. Dôchodcovia dostávajú dôchodkovú prémie, ak sa krajine ekonomicky darí lepšie ako v predchádzajúcom roku.
Nemecko	- niekoľko právnych predpisov - Zákon o sociálnom zabezpečení	Od roku 2020 existuje zástupca seniorov pre spolkové krajiny Brandenburg a Sasko.	neexistuje Dôchodková karta, s ktorou dostanú starší občania zľavy napríklad v divadle alebo v hromadnej doprave, aj v obchodoch a reštauráciách.

Krajina	Legislatíva na ochranu seniorov	Inštitút samostatného ombudsmana na ochranu práv seniorov	Príspevok pre seniorov bez účelu ¹³
Poľsko	- Zákon z 11. septembra 2015 o senioroch zaväzuje orgány verejnej moci, zapojené do vytvárania podmienok pre starších ľudí, na monitorovanie ich situácie, čo vedie každoročne k príprave správy o situácii starších ľudí na pôde Rady ministrov - Zákon z 27. augusta 2004 o zdravotníckych službách financovaných z verejných zdrojov - Zákon zo 17. decembra 1998 o dôchodkoch z Fondu sociálneho poistenia (Vestník zákonov 2020.53) - Zákon z 29. júla 2005 o boji proti domácnemu násiliu - Trestný zákon	neexistuje	neexistuje <i>Od roku 2019 vláda prispieva dôchodcom doplnkovým dôchodkom (13. dôchodok).</i>
Portugalsko	- Ústava (čl. 72) - Trestný zákon - posilňuje ochranu práv starších osôb prostredníctvom trestnej ochrany - Stratégia ochrany starších osôb - Občiansky zákonník - posilňuje ochranu práv starších osôb vo veciach dedičského práva - niekoľko predpisov v oblasti sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti	neexistuje <i>Existuje však telefónna linka ombudsmana určená pre starších ľudí.</i>	Existuje tzv. doplnok solidarity pre starších ľudí. Výška príplatku za solidaritu pre staršie osoby zodpovedá rozdielu medzi výškou zdrojov žiadateľa a referenčnou hodnotou doplnku.

Krajina	Legislatíva na ochranu seniorov	Inštitút samostatného ombudsmana na ochranu práv seniorov	Príspevok pre seniorov bez účelu ¹³
Rakúsko¹⁴	- najmä zákon o dávkach na podporu dlhodobej starostlivosti	bez odpovede	V Rakúsku sa v oblasti dlhodobej starostlivosti, na základe zákona o dávkach na podporu dlhodobej starostlivosti, poskytujú aj peňažné dávky. Dávka sa poskytuje v siedmich úrovniach (od 157,30 EUR do 1 688,90 EUR).
Rumunsko	- Zákon č. 17/2000 o sociálnej pomoci pre seniorov - Zákon č. 47/2006 ustanovujúci Národný systém sociálnej pomoci - Zákon č. 16/2000 o organizácii a fungovaní Národnej rady seniorov - Zákon 292/2011 o rámci sociálnej pomoci - Národná stratégia na podporu aktívneho starnutia a ochrany starších ľudí 2015–2020 - Národná stratégia v oblasti zdravia na obdobie rokov 2014 – 2020 - Strategický akčný plán na obdobie rokov 2015 – 2020 s cieľom prehodnotiť právne predpisy o nárokoch, financovaní a poskytovaní dlhodobej starostlivosti - viaceré podzákonne normy	neexistuje	neexistuje

¹⁴ Čiastková odpoveď pochádza z iného zdroja, a to z ECPRD (interná databáza výmeny informácií medzi národnými parlamentmi). Request 3951 Home care for the elderly in their own homes. [cit. 14.12.2020].

Krajina	Legislatíva na ochranu seniorov	Inštitút samostatného ombudsmana na ochranu práv seniorov	Príspevok pre seniorov bez účelu ¹³
Taliansko	- viacero právnych predpisov	neexistuje	neexistuje
Španielsko	- <i>Kráľovský legislatívny dekrét 8/2015 zo dňa 30. októbra, ktorý schvaľuje revidovaný text Všeobecného zákona o sociálnom zabezpečení</i> - <i>Zákon 39/2006 zo dňa 14. decembra o podpore osobnej autonómie a starostlivosti o závislé osoby</i> - <i>Národná stratégia aktívneho starnutia a dobrého zaobchádzania so seniormi na roky 2018 - 2021</i>	Mesto Valencia vytvorilo jednočlenný orgán známy ako „ombudsman pre seniorov“, ktorého hlavnou funkciou je ochrana práv osôb starších ako 60 rokov v tomto meste. Nie je to však štandardný ombudsman.	neexistuje

Zdroj: Autorka na základe odpovedí na ECPRD (interná databáza výmeny informácií medzi národnými parlamentmi) požiadavku NR SR: Request No. 4495 Rights and social security of elderly persons, [cit. 14.12.2020]

1.3.1 Príklady z vybraných štátov

Legislatíva upravujúca ochranu seniorov

Žiadna z analyzovaných krajín nemá samotný komplexný zákon upravujúci výlučne len problematiku ochrany práv seniorov. Zvyčajne ide o niekoľko právnych predpisov v oblasti trestného práva, práva sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti alebo inštitucionálneho rámca na tvorbu verejných politík v príslušnej oblasti. Niekoľko krajín (napr. Česká republika, Estónsko, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Portugalsko, Španielsko, Rumunsko) však prijalo strategické dokumenty a/alebo programy v tejto oblasti, t. j. stratégie aktívneho starnutia, národné stratégie pre starších ľudí, vládne programy pre činnosť starších ľudí alebo stratégie sociálneho zabezpečenia, apod. Špecifickú zákonnú úpravu prijalo napr.

Poľsko, a to za účelom monitorovania a reportovania situácie starších osôb (tzn. zákon z 11. septembra 2015 o senioroch).

V Poľsku [zákon z 11. septembra 2015 o senioroch](#) zaväzuje orgány verejnej moci, zapojené do vytvárania podmienok pre starších ľudí, na monitorovanie ich situácie, čo vedie každoročne k príprave správy o situácii starších ľudí na pôde Rady ministrov. Okrem toho bolo v Poľsku prijatých niekoľko strategických dokumentov. [Vládny program pre sociálnu činnosť seniorov na roky 2014 – 2020](#) je komplexným záväzkom, ktorý zohľadňuje oblasti a smery podpory umožňujúce dosiahnutie hlavného cieľa, ktorým je zlepšenie kvality a životnej úrovne seniorov pre dôstojné starnutie prostredníctvom sociálnej činnosti. Cieľom programu je praktické začlenenie sektora mimovládnych organizácií do aktivít zameraných na zapojenie seniorov. Do roku 2020 bolo zo štátneho rozpočtu vyčlenených 280 miliónov PLN na jeho financovanie (40 miliónov PLN na každý rok). V októbri 2018 bol vytvorený dokument ["Sociálna politika voči seniorom 2030. Bezpečnosť – Účasť - Solidarita"](#). Tento dokument stanovuje zavedenie viacerých opatrení pre seniorov, napr. podpora zdravia, prevencia chorôb, prístup k diagnostike, liečbe a rehabilitácii, zvyšovanie fyzickej bezpečnosti – predchádzanie násiliu a zanedbávaniu seniorov, vzdelávanie. Právnym základom je uznesenie Rady ministrov č. 161 z 26. októbra 2018 o prijatí dokumentu Sociálna politika voči seniorom 2030. BEZPEČNOSŤ – ÚČASŤ – SOLIDARITA. [Program solidarita generácií](#) zahŕňa aktivity zamerané na zvýšenie ekonomickej aktivity ľudí vo veku nad 50 rokov. Program "Solidarita generácií" bol prijatý Radou ministrov v roku 2008 ako balík vládnych opatrení zameraných na zvýšenie zamestnanosti ľudí nad 50 rokov v Poľsku. Program je realizovaný Ministerstvom práce. Cieľom programu "Solidarita generácií" je dosiahnuť do roku 2020 50% mieru zamestnanosti ľudí vo veku 55 – 64 rokov. Právny základ – Uznesenie Rady ministrov č. 239 z 24. decembra 2013 o zavedení programu Solidarita generácií. Opatrenia na zvýšenie ekonomickej aktivity ľudí vo veku nad 50 rokov. Od roku 2015 ministerstvo pre rodinu, prácu a sociálnu politiku implementuje viacročný program ["Senior +"](#) na roky 2015 – 2020 adresovaný jednotkám miestnej samosprávy. Strategickým cieľom programu je zvýšiť aktívnu účasť na spoločenskom živote seniorov rozšírením infraštruktúry podporných centier v miestnom prostredí.

V Rumunsku *zákon č. 17/2000 o sociálnej pomoci pre seniorov* ustanovuje niektoré pravidlá ochrany starších ľudí pred možným finančným alebo materiálnym zneužívaním, ak majú v úmysle predať svoje domy pod podmienkou starostlivosti od nových vlastníkov.

V Portugalsku [Uznesenie rady ministrov č. 63/2015, z 25. augusta 2015](#), ktorým sa schvaľuje *Stratégia ochrany seniorov*, obsahuje návrhy na zmenu a doplnenie *Občianskeho zákonníka* a *Trestného zákona*, a to nasledovne:

- ✓ *Občiansky zákonník* s cieľom posilniť ochranu práv seniorov vo veciach dedičského práva;

- ✓ *Trestný zákon* s cieľom posilniť ochranu práv seniorov.

Podľa *Trestného zákona* medzi trestné činy patrí:

- vypracovanie notárskeho zápisu zahrňajúc seniora, ktorý je v tom čase viditeľne limitovaný vo svojich duševných schopnostiach, čím má znemožnené nezávislé rozhodovanie bez právneho zástupcu;
- prinútenie seniora, ktorého duševné funkcie sú viditeľne limitované a to tak, že znemožňujú jeho samostatné rozhodovanie, na udelenie plnej moc na účely nakladania s jeho majetkom;
- odmietnutie prijatia a pobytu seniorov vo verejnej alebo súkromnej inštitúcii určenej na umiestnenie seniorov z dôvodu, že odmietli udeliť plnú moc na účely správy a nakladania s ich majetkom alebo vloženie kapitálu v prospech príslušnej inštitúcie;
- zabránenie seniorom v prístupe k získavaniu tovaru, alebo služieb akejkoľvek povahy kvôli veku.

Príťažujúce okolnosti podľa *Trestného zákona* sú:

- Pokiaľ ide o trestný čin ublíženia a ohovárania, zameraný na obzvlášť bezbrannú osobu z dôvodu veku, zdravotného postihnutia, choroby alebo tehotenstva;
- Pokiaľ ide o trestný čin podvodu, ak ide o plán, kampaň alebo propagáciu, ktorá má niekoho prinútiť k nákupu tovaru alebo služieb, o ktoré osoba nemala záujem, a to telefonickým kontaktom z iniciatívy propagátora plánu alebo kampane.

Vybrané aspekty inštitucionálneho rámca na tvorbu politík na ochranu práv seniorov

V piatich zo štrnástich analyzovaných krajín (tzn. Chorvátsko, Nemecko, Poľsko, Rumunsko, Španielsko) boli vytvorené poradné orgány vlády alebo ministerstiev za účelom tvorby a implementácie politík v oblasti ochrany práv seniorov. Žiadna zo sledovaných krajín nevytvorila samostatnú ľudskoprávnú inštitúciu, resp. ombudsmana alebo komisára pre starších ľudí. Ochrana práv seniorov je v týchto krajinách vnímaná zväčša ako súčasť celkovej ochrany, monitorovania a podpory základných ľudských práv a slobôd. V Portugalsku však existuje telefónna linka ombudsmana určená pre starších ľudí. Španielsko mesto Valencia vytvorilo jednočlenný orgán známy ako tzv. „ombudsman pre seniorov“, ktorého ale nemožno považovať za ombudsmana ako takého.

V **Chorvátsku** od roku 2013 existuje centrum Ministerstva zdravotníctva pre zdravotnú starostlivosť o starších ľudí.

Vo **Fínsku** existuje tzv. Parlamentný ombudsman, ktoré úlohou je podporovať aj práva starších ľudí. Úlohou Parlamentného ombudsmana vo všeobecnosti je poskytovať dohľad s cieľom zabezpečiť, aby verejné orgány a súkromné subjekty vykonávajúce verejné úlohy dodržiavali zákon a vykonávali svoje povinnosti. Ochrana práv starších ľudí je súčasťou celkovej ochrany, monitorovania a podpory základných ľudských práv a slobôd. Pôsobnosťou Parlamentného ombudsmana je dohliadať na dodržiavanie základných ľudských práv a slobôd starších ľudí a ich ľudskej dôstojnosti počas celého ich života. Na základe vydaných rozhodnutí a vykonaných inšpekcií ombudsman každý rok vyjadruje svoj názor na mnohé otázky týkajúce sa práv starších ľudí. Od verejných orgánov a súkromných subjektov vykonávajúcich verejné úlohy sa vyžaduje, aby boli oboznámené s rozhodnutiami ombudsmana a zohľadnili ich. Ombudsman má tiež osobitné úlohy založené na medzinárodných dohovoroch na podporu práv starších ľudí. Ombudsman napríklad koná ako národný preventívny mechanizmus v súlade s dohovorom OSN, monitoruje životné podmienky a liečbu starších osôb s poruchami pamäti, apod.¹⁵

V **Nemecku** od roku 2020 existuje zástupca seniorov pre spolkové krajiny Brandenburg, a Sasko. Federálna pracovná skupina organizácií starších občanov (BAGSO) je zlúčením približne 120 klubov a združení občianskej spoločnosti, ktoré sa zasadujú o aktívne a zdravé starnutie v oblasti sociálneho zabezpečenia.

Rada pre politiku seniorov v Poľsku je názorovým a poradným orgánom Ministerstva rodiny, práce a sociálnych vecí v otázkach sociálnej politiky voči starším ľuďom. Medzi hlavné úlohy Rady patrí rozvoj smerovania aktivít pre seniorov v Poľsku, iniciovanie, podpora a presadzovanie riešení v oblasti sociálnej politiky pre seniorov a predkladanie návrhov riešení pre rozvoj systému podpory pre seniorov.

V **Rumunsku** existuje Národná rada seniorov (NCEP), ustanovená *zákonom č.16/2000* ako autonómny a konzultačný orgán, ktorá reprezentuje práva seniorov a zohráva aktívnu úlohu ako účastník dialógu s verejnými orgánmi. NCEP zjednocuje zastupiteľské organizácie starších osôb na vnútroštátnej úrovni. Administratívne náklady a mzdy personálu NCEP sú financované zo štátneho rozpočtu. Rumunsko nemá oficiálne štatistiky týkajúce sa fenoménu zlého zaobchádzania so seniormi, ich týrania a zanedbávania. U starších osôb s fyzickým a kognitívnym postihnutím, ktoré sú odkázané na dennú podporu a starostlivosť sa zistilo, že sú obzvlášť zraniteľné voči týraniu. Následkom toho predstavuje prevencia rizika zlého zaobchádzania, týrania a zanedbávania v domovoch sociálnej starostlivosti hlavný problém pre štátne orgány. Pre väčšinu seniorov v opatrovateľských domovoch je zabezpečená podporná a bezpečná starostlivosť. S cieľom predchádzať a bojovať proti potenciálnym prípadom zneužívania seniorov ustanovuje právny rámec týkajúci sa sociálnych služieb a

¹⁵ Bližšie pozri webové sídlo Parlamentného ombudsmana na:
<https://www.oikeusasiamies.fi/en/web/guest/rights-of-the-elderly>.

štandardov kvality pre príjemcov spôsoby podávania podnetov na prešetrenie týrania a stanovuje občianskoprávnu alebo trestnoprávnu zodpovednosť. Sociálna inšpekcia vykonáva svoje povinnosti podľa každoročných tematických plánov pre inšpekcie a funguje v núdzových situáciách zaznamenaných ktorýmkoľvek občanom alebo inštitúciou. V roku 2013 vytvorilo Ministerstvo zdravotníctva spoločnú pracovnú skupinu s policajným zborom zodpovednú za trestné činy proti bezpečnosti verejného zdravia, s cieľom posilniť kontroly v pobytových zdravotníckych zariadeniach.

V **Španielsku** existuje niekoľko orgánov, ktoré sa zaoberajú právami seniorov. Najdôležitejším z nich je Inštitút pre seniorov a sociálne služby (IMSERSO). Je to ústredná štátna agentúra, ktorá zodpovedá za správu sociálnych služieb, ktoré dopĺňajú služby sociálneho zabezpečenia pre seniorov, zdravotne postihnutých a odkázaných seniorov. IMSERSO bola založená v roku 1978 a je známa predovšetkým vďaka svojim programom súvisiacim s cestovným ruchom a balneoterapiou pre seniorov. Plní aj ďalšie dôležité úlohy, ako je monitorovanie ekonomického riadenia dávok pre seniorov, navrhovanie celonárodných predpisov, ktoré zaručujú princípy rovnosti a solidarity pre seniorov. Štátna rada pre seniorov je poradný a konzultačný národný orgán Ministerstva sociálnych vecí. Je zložená z rôznych aktérov z verejnej, súkromnej a občianskej sféry a jej hlavným cieľom je inštitucionalizovať účasť seniorov na definovaní, tvorbe a uplatňovaní opatrení v oblasti politiky starostlivosti, sociálnom začlenení a kvality života seniorov. Štátna rada pre seniorov podporuje ich združovanie a účasť tejto skupiny ľudí v spoločnosti, vytvára systémy spolupráce medzi verejnými orgánmi a sociálnymi organizáciami, podporuje schvaľovanie plánov a stratégií zameraných osobitne na seniorov. Na konci roku 2017 táto Rada schválila Národnú stratégiu aktívneho starnutia a dobrého zaobchádzania so seniormi na roky 2018 - 2021.

V **Španielsku** mesto Valencia vytvorilo jednočlenný orgán známy ako tzv. „ombudsman pre seniorov“, ktorého hlavnou funkciou je ochrana práv osôb starších ako 60 rokov v tomto meste, ale nemožno ho považovať za ombudsmana ako takého. Niektoré regionálne úrady ombudsmana, napríklad andalúzsky, uvažujú o vytvorení podobného orgánu, ale ochrana práv seniorov je nateraz zahrnutá do kompetencií národného ombudsmana, alebo úradov ombudsmana autonómnych spoločenstiev.

Príklady doplnkových príspevkov zo strany štátu pre starších ľudí¹⁶

Vo **Fínsku** sú za zabezpečovanie služieb sociálnej a zdravotnej starostlivosti pre obyvateľov zodpovedné samosprávy. Seniorom môžu poskytnúť poukážky na služby podľa *zákona o poukážkach 569/2009*. Samosprávy sa môžu rozhodnúť či poukazy poskytnú a na aké služby budú môcť byť použité. Klient / pacient sa potom rozhodne, ktorého súkromného

¹⁶ Ide o doplnkový príspevok, a teda nie o starobný dôchodok.

poskytovateľa služieb chce využiť. V prípadoch, ak je osobe nariadené ošetrovanie alebo neodkladná zdravotná starostlivosť, sa poukazy neposkytujú.

V **Litve** sa peňažná sociálna pomoc poskytuje tým, vrátane poberateľov starobného dôchodku, ktorých príjem klesne pod hranicu životného minima. Podľa *zákona o peňažnej sociálnej pomoci pre chudobných obyvateľov z 1. decembra 2011* (č. XI-1772) peňažná sociálna pomoc zahŕňa sociálne dávky aj náhradu nákladov na kúrenie, pitnú vodu a teplú vodu. Obidve dávky sú podrobené testu majetkových pomerov a závisia od rodinného príjmu a majetku. Tí, ktorí majú nízky príjem, majú nárok na sociálnu dávku, ktorá zaručuje minimálne prostriedky na uspokojenie základných potrieb (jedlo a oblečenie) a na kompenzáciu nákladov na vykurovanie, teplú vodu a pitnú vodu určených na čiastočné pokrytie nákladov na údržbu domácnosti. Osoby s nízkym príjmom môžu dostávať sociálne dávky, ak existujú objektívne dôvody. Ich príjem a majetok sa posudzuje pri rozhodovaní o nároku na podporu.

V **Maďarsku** podľa *zákona č. III. z roku 1993, § 49-52* existuje osobitný príspevok s názvom „preukaz verejného zdravotného poistenia“. Osoba, ktorá je držiteľom preukazu zdravotnej starostlivosti, má nárok na bezplatné služby poskytované v rámci systému sociálneho zabezpečenia, ako napr. určité lieky, vrátane diétnych potravín pre špeciálne dietetické potreby, ktoré môžu byť predpísané v ambulancii do výšky príspevku na liek pre osobu, alebo určité terapeutické vybavenie vrátane protetických a ortodontických pomôcok a tiež ich opravy a prenájom, alebo na lekárske ošetrovanie určené na rehabilitáciu. Podľa *nariadenia vlády č. 202/ 2019 (VIII. 23.)* v roku 2019 dostali príjemcovia dôchodku jednorazový poukaz, ktorým sa mohli platiť účty za elektrinu a plyn. Poukaz vydáva Maďarská štátna pokladnica. Do roku 2020 mohli dôchodcovia požiadať aj o zľavnené / sociálne dovolenky (zákon č. CIII. z roku 2012).

V **Nemecku** po vyplatení prvého dôchodku seniori získajú kartu zliav, s ktorou dostanú zľavy, napríklad v divadle alebo v hromadnej doprave aj v obchodoch a reštauráciách.

V **Portugalsku** existuje príplatok pre seniorov. Výška príplatku pre seniorov zodpovedá rozdielu medzi výškou zdrojov žiadateľa a referenčnou hodnotou príplatku, ktorá predstavuje maximálnu hranicu. V súčasnosti v súlade s *Vyhláškou č. 21/2019, zo dňa 17. januára 2019*, sa referenčná hodnota príspevku pre seniorov zvyšuje o 1,6 % a maximálna výška k 1. januáru 2019 sa upravuje na 5258,63 EUR. Suma príplatku pre seniorov, ktorá sa pripisuje dôchodcom sa aktualizuje uplatnením zvýšenia o 1,6 %. Solidárny prídavok pre seniorov predstavuje peňažnú podporu vyplácanú mesačne starším ľuďom s nízkym príjmom vo veku (alebo starším) ako je bežný vek pre poberanie starobného dôchodku, to znamená 66 rokov a minimálne 5 mesačným trvalým pobytom v Portugalsku. Výška príspevku je vo výške 1/12 rozdielu medzi ročným zdrojom financií seniora a referenčnou hodnotou doplnku (v roku

2019 je to 5258,63 EUR). Maximálny príspevok predstavuje 438,21 EUR mesačne počas 12 mesiacov.

V **Rakúsku** sa v oblasti dlhodobej starostlivosti, na základe zákona o dávkach na podporu dlhodobej starostlivosti, poskytujú aj peňažné dávky. Dávka sa poskytuje v siedmich úrovniach (od 157,30 EUR do 1 688,90 EUR), podľa rozsahu požadovanej starostlivosti a bez ohľadu na príčinu potreby starostlivosti, tiež bez ohľadu na príjem alebo majetok osoby, ktorá potrebuje starostlivosť (úroveň 7 predstavuje opateru viac ako 180 hodín mesačne, v kombinácii s úplnou nehybnosťou). Tieto peňažné dávky v oblasti dlhodobej starostlivosti sú financované výlučne z daňových príjmov a sú platené spolkovým štátom. V októbri 2018 získalo 460 785 osôb peňažné dávky dlhodobej starostlivosti (t. j. viac ako 5 % rakúskej populácie). Celkové náklady na to v roku 2017 predstavovali 2,6 miliardy EUR.¹⁷

Vybrané príklady aplikačnej praxe

V **Českej republike** „*Kampaň Života 90 - Stop násiliu na senioroch*“¹⁸ predstavuje kampaň vedenú na národnej úrovni organizáciou Život 90, ktorej cieľom je zvýšiť informovanosť o probléme násilia na senioroch a spustiť verejnú diskusiu na túto tému. Súčasťou kampane bol tiež leták "STOP násilia na senioroch", ktorý obsahuje rady a kontaktné miesta. Leták tiež obsahuje skutočné príbehy starších ľudí, ktorí boli obeťami násilia "Hlasy, ktoré nepočujeme". Kampaň stále pokračuje a Život 90 prevádzkuje nepretržitú krízovú linku SENIOR, ktorá je zadarmo a je dostupná pre všetkých, ktorí potrebujú pomoc a podporu.

V **Holandsku** v Amstellande poskytuje polícia svojmu personálu informácie o týraní a zneužívaní starších osôb. Polícia vytvorila brožúru¹⁹, ktorú pri sebe môžu nosiť všetci členovia polície a ktorá im pomáha rozpoznať znaky týrania a zneužívania starších osôb, keď sa s týmito prípadmi stretnú. Brožúrka tiež poskytuje inštrukcie, ako policajt môže potenciálne obeť týrania pomôcť a podporiť ju.²⁰

¹⁷ Dlhodobá starostlivosť Rakúsko, dostupné na: <https://www.files.ethz.ch/isn/122381/Austria.pdf>, [cit. 14.12.2020]

¹⁸ Kampaň Života 90 "Stop násiliu na senioroch", dostupné na: <https://www.zivot90.cz/cs>, [cit. 14.12.2020]

¹⁹ Brožúra o týraní starších osôb, dostupné na: <https://www.politie-amsterdam-amstelland.nl>, [cit. 14.12.2020]

²⁰ Evropská Charta práv a povinností starších osob vyžadujících dlouhodobou péči a pomoc, dostupné na: https://www.age-platform.eu/sites/default/files/EU%20Charter%20-%20Accompanying%20Guide_CZ.pdf, [cit. 14.12.2020]

Záver

Odbor Parlamentný inštitút Kancelárie NR SR sa v záujme získania doplňujúcich priamych informácií obrátil prostredníctvom Európskeho centra pre parlamentný výskum a dokumentáciu (ECPRD) na krajiny Európskej únie s otázkami týkajúcimi sa inštitucionálnej a právnej ochrany práv seniorov. V stanovenom termíne sme dostali odpovede z 14-tich krajín - Česká republika, Chorvátsko, Estónsko, Fínsko, Grécko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Taliansko a Španielsko.

Žiadna z analyzovaných krajín nemá samotný komplexný zákon upravujúci výlučne len problematiku ochrany práv seniorov. Zvyčajne ide o niekoľko právnych predpisov v oblasti trestného práva, práva sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti alebo inštitucionálneho rámca na tvorbu verejných politík v príslušnej oblasti. Niekoľko krajín (napr. Česká republika, Estónsko, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Portugalsko, Španielsko, Rumunsko) však prijalo strategické dokumenty a/alebo programy v tejto oblasti, t. j. stratégie aktívneho starnutia, národné stratégie pre starších ľudí, vládne programy pre činnosť starších ľudí alebo stratégie sociálneho zabezpečenia, apod. Špecifickú zákonnú úpravu prijalo napr. Poľsko, a to za účelom monitorovania a reportovania situácie starších osôb (tzn. zákon z 11. septembra 2015 o senioroch). V Portugalsku prijatie Stratégie ochrany seniorov viedlo napr. aj k zmene Občianskeho zákonníka s cieľom posilniť ochranu práv seniorov vo veciach dedičského práva a Trestného zákona s cieľom posilniť ochranu práv seniorov v trestných veciach.

V piatich zo štrnástich analyzovaných krajín (tzn. Chorvátsko, Nemecko, Poľsko, Rumunsko, Španielsko) boli vytvorené poradné orgány vlády alebo ministerstiev za účelom tvorby a implementácie politík v oblasti ochrany práv seniorov. Žiadna zo sledovaných krajín nevytvorila samostatnú ľudskoprávnú inštitúciu, resp. ombudsmana alebo komisára pre starších ľudí. Ochrana práv seniorov je v týchto krajinách vnímaná zväčša ako súčasť celkovej ochrany, monitorovania a podpory základných ľudských práv a slobôd. V Portugalsku však existuje telefónna linka ombudsmana určená pre starších ľudí. Španielsko mesto Valencia vytvorilo jednočlenný orgán známy ako tzv. „ombudsman pre seniorov“, ktorého ale nemožno považovať za ombudsmana ako takého.

Seniori v mnohých krajinách majú nárok na rôzne príspevky okrem starobného dôchodku. Peňažné príspevky sú určené napr. na sociálnu starostlivosť, zdravotnú starostlivosť, v niektorých krajinách sú určené na bývanie, kúrenie alebo na iný účel. V Portugalsku existuje tzv. doplnok solidarity pre starších ľudí. Výška príplatku za solidaritu pre staršie osoby zodpovedá rozdielu medzi výškou zdrojov žiadateľa a referenčnou hodnotou doplnku. Vo Fínsku je možné získať poukážky na služby, pričom samosprávy sa môžu rozhodnúť či poukazy poskytnú a na aké služby budú môcť byť použité. V Chorvátsku sú príspevky v rámci systému sociálneho zabezpečenia určené aj na bývanie, kúrenie, apod. V

Litve peňažná sociálna pomoc zahŕňa sociálne dávky aj na náhradu nákladov na kúrenie, pitnú vodu a teplú vodu. V Maďarsku existuje osobitný nástroj s názvom preukaz verejného zdravotného poistenia. Osoba, ktorá je držiteľom preukazu zdravotnej starostlivosti, má nárok na bezplatné služby poskytované v rámci systému sociálneho zabezpečenia (napr. lieky, rehabilitáciu). V Nemecku majú seniori k dispozícii tzv. dôchodkovú kartu, s ktorou dostanú zľavy napríklad v divadle alebo v hromadnej doprave, ako aj v obchodoch a reštauráciách. V Rakúsku sa v oblasti dlhodobej starostlivosti, na základe zákona o dávkach na podporu dlhodobej starostlivosti, poskytujú aj peňažné dávky. Dávka sa poskytuje v siedmich úrovniach (od 157,30 EUR do 1 688,90 EUR).

Použité zdroje

1. Brožúra o týraní starších osôb, dostupné na: <https://www.politie-amsterdam-amstelland.nl>, [cit. 14.12.2020]
2. Dlhodobá starostlivosť Rakúsko, dostupné na: <https://www.files.ethz.ch/isn/122381/Austria.pdf>, [cit. 14.12.2020]
3. ECPRD (interná databáza výmeny informácií medzi národnými parlamentmi). Požiadavka NR SR: Request No. 4495 Rights and social security of elderly persons, [cit. 14.12.2020]
4. ECPRD (interná databáza výmeny informácií medzi národnými parlamentmi). Request 3951 Home care for the elderly in their own homes. [cit. 14.12.2020]
5. Evropská Charta práv a povinností starších osob vyžadujících dlouhodobou péči a pomoc, dostupné na: https://www.age-platform.eu/sites/default/files/EU%20Charter%20-%20Accompanying%20Guide_CZ.pdf, [cit. 14.12.2020]
6. Fórum pre pomoc starším - národná sieť, Prevencia zlého zaobchádzania so staršími ľuďmi, podklady zaslané emailom dňa 13.8.2020. [cit. 14.12.2020]
7. Jednota dôchodcov na Slovensku, dostupné na: <https://jednotadochodcov.sk/?p=285>, [cit. 14.12.2020]
8. Kampaň Života 90 "Stop násiliu na senioroch", dostupné na: <https://www.zivot90.cz/cs>, [cit. 14.12.2020]
9. Prevencia zlého zaobchádzania so staršími ľuďmi ako verejná politika, dostupné na: https://www.ceit.sk/IVPR/images/pdf/2013/prevencia_nasilia_starsi.pdf, [cit. 14.12.2020]
10. Rada vlády Slovenskej republiky pre práva seniorov a prispôsobovanie verejných politík procesu starnutia populácie, Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/rada-vlady-sr-prava-seniorov/>, [cit. 14.12.2020]
11. Stratégia práva starších, Dostupné on-line na: https://www.mzv.sk/documents/10182/184563/140612_strategia_prava_starsich_osob.pdf, [cit. 14.12.2020]